

Van de Werkgroep

De leden van de Historische Werkgroep Stichting De Vier Heerlijkheden wensen u een voorspoedig 2007 met onderstaande kaart die in december 1938 vanuit Poederloijen werd verstuurd *Aan den Heer K Hobo Lz. Vleugeldijk. Zuilichem.*

Een mirakel te Brakel

In het groot Mirakelboek van de Zoete Moeder van Den Bosch (onze lieve Vrouw of de moeder Gods) berustend in het archief van de St-Janskerk aldaar, staat de volgende wonderbaarlijke gebeurtenis opgetekend die zich afspeelde ver vóór de reformatie, toen dus praktisch de gehele bevolking van Brakel nog rooms katholiek was.

Tijdens de middeleeuwen en ook nog eeuwen daarna, was het onder de katholieken gebruikelijk voor het verkrijgen van een gunst of voorspraak van de Moeder Gods of van één van de Heiligen een bedevaart te beloven naar één van de vele genadeoorden waar Maria of de aangeroepen Heilige werd vereerd.

Hier volgt dan het verhaal uit Brakel:

“In het jaar onzes Heeren 1383 twee daghen in Mey kwam tot Shertogenbossche Gijsbrecht die Koe ende Geertruud sijn wijf, wonende tot Brakel, ende brachten Hughe Stansen haren zone welke Stansen vastelavond lest voorleden viel in enen water en verdrank, en was gezonken te gronde meer dan een groot uur. En toen men dat kind zocht ende uit den water kreeg, toen was 't koud ende stijf ende al verzwert ende verstorven Ende vader ende moeder hadden grote rouwe, ende die moeder werd peinzende op die Mirakel die Ons Zoete Vrouwe tot Shertogenbossche doe, ende vader ende moeder beloofden haar bedevaart tot Onser Zoeter Vrouwe t' Shertogenbossche, opdat zij vertroost mochten worden met haren doden kind. Zij wouden ze verzoeken met haren offerande, ende toen zij die bedevaart beloofd hadden, toen werd dat kind ter hand levende, ende vader ende moeder werden zeer verblijd. Ende zij zijn gekomen op den voorschreven dag met Stansen haren kinde ende met haren geburen tot Shertogenbossche voor dat beeld Mariën. Ende zij hebben hare beevaart en de offerande gedaan gelijk zij beloofd hadden ende dat hebben zij wél bewaarheid.”

De naoorlogse restauratie van de kerk in Brakel

Al in het jaar 1935 werd op verzoek van de kerkvoogdij van de Nederlandse Hervormde Kerk in Brakel door monumentenzorg te 's Gravenhage een onderzoek ingesteld naar de toestand van het dak van de kerk. In het uitgebreide rapport werd tot ingrijpen gemaand, maar gezien de financiële omstandigheden moest daarvan worden afgezien.

Op 23 april 1945 werd de toren door de bezetters in de oorlog gedeeltelijk opgeblazen en brandde toen uit. In tegenstelling tot de kerken in Zuilichem, Nieuwaal en Gameren bleef de kerk behouden. Reeds in 1946 stelde de kerkvoogdij zich in verbinding met de Bouw- en restauratiecommissie van de Nederlandse Hervormde kerk te 's Gravenhage. Op haar advies werd Ir. P.H. End te Oosterbeek aangezocht tot het maken van een plan. De kosten voor het repareren van het dak werden in overleg met de Rijksdienst voor monumentenzorg op 10.000 gulden geraamd.

Echter de toestand van het dak was van dien aard dat men toch besloot om het dak volledig te vernieuwen. De begroting van dit plan kwam op 100.000 gulden. De minister van Onderwijs, Kunst en Wetenschappen zorgde ervoor dat het rijk 50 % voor haar rekening zou nemen,

en de gemeente en de provincie ieder 10 %. Een bedrag van 30.000 gulden zou dan ten laste komen van de kerkvoogdij. Veel geld werd opgebracht door de gemeenteleden zelf en kwam binnen via extra collecten. Zelfs een kleindochter van ds. J.C.W. Quack (1852-1862 predikant te Brakel) schonk uit piëteit voor haar grootvader een flink bedrag voor de restauratie. De kerkvoogdij slaagde erin een ongebruikte Amerikaanse legerbarak aan te kopen. Op het marktplein onder de bomen, goed tegen de zon beschermt

werd de barak opgebouwd en bood plaats aan 300 tot 400 personen. Het huren van stoelen en banken bracht echter erg veel kosten met zich mee.

In overleg met o.a. de Dienst voor de Wederopbouw kon op 28 februari 1950 tot aanbesteding worden overgegaan en op 23 april begon de aannemer D. van Mameren het dak te slopen. De aannemer kon op het marktplein zijn werkplaats inrichten. Nadat het alles bedekkende stucplafond was gesloopt kwam een kapconstructie aan het licht welke vrij sterk afweek van hetgeen in het bestek was opgenomen. Op aanraden van de rijksdienst voor de monumentenzorg werd besloten deze kap met het daarbij behorende eiken plafond over de zijbeuken in oude staat te herstellen. Ook de sterk ingewaterde zijbeuken moesten gedeeltelijk worden afgebroken. Verder moesten verweerde raamdorpels opnieuw gemetseld worden. De plint aan de zuidgevel was afgevroren en moest hersteld worden, tevens werd besloten het tegen de ingang aan de binnenzijde gebouwde tochtportaal weg te breken en te vervangen door een eenvoudig toegangsportaal aan de buitenzijde. Door de steigers waren de plavuizen die los in het zand lagen tijdens de werkzaamheden grotendeels vernield en moesten vervangen worden. Dit alles werd op een extra bedrag van 30.000 gulden begroot, 27.000 hiervan kwam voor rijkssubsidie in aanmerking. Om een indruk te geven van de grootte van de klus: er werden 45000 leien als dakbedekking aangevoerd, terwijl de oppervlakte van het dak ongeveer 975 vierkante meter bedroeg. De kosten hiervan kwamen op ongeveer 20 gulden per vierkante meter. Toen de herfst aanbrak was het dak in orde en kon in de kerk worden doorgewerkt. Van de gelegenheid werd gebruik gemaakt het aantal zitplaatsen uit te breiden en ruimere gangpaden te maken. Ook de elektrische voetverwarming moest daardoor worden uitgebreid. Veel buizen waren aangetast door van onder de vloer opkomende zwam. De vloer werd daarom voorzien van een betonnen bodem waardoor het gevaar van kortsluiting uitgesloten werd. Veel banken moesten ook dringend hersteld worden. De kerkvoogdij kocht in Tilburg voor 600 gulden een 32- tal gebruikte maar in uitstekende staat verkerende banken, elk ruimte biedend aan 5 a 6 zitplaatsen. In plaats van 50 gulden kwam een kerkzitplaats nu op een kostprijs van 4 gulden 70. Door de uitbreiding van het aantal banken moest in de zijbeuken een nieuwe indeling worden gemaakt. Hierbij moest rekening worden gehouden met de 6 enigszins gezichtsbelemmerende zuilen welke een doorsnee hebben van 90 centimeter. Voor de restauratie werden 350 zitplaatsen verhuurd, erna 430, de vrije zitplaatsen zijn hierbij niet meegeteld.

Van de zijde van de Rijksdienst voor de Monumentenzorg werd aangedrongen op het groen verven van de banken. Met enkele leden van de kerkenraad is de kerkvoogdij gaan kijken naar de groen geschilderde banken in de kerken te Tricht, Maurik en Zoelen. De kleur gaf weinig voldoening, er werd dan ook besloten de banken in een geelsoortige kleur opnieuw te laten schilderen.

Het in orde brengen van de preekstoel bracht veel werk met zich mee. Deze was met een dikke laag gele verf bedekt. Het schoonmaken en ontdoen van de verf vond plaats door middel van een bijtende soda en afgespoeld met water. Dit moest meerdere malen gebeuren. Alle hoekjes in het snijwerk moesten worden schoongemaakt en bijgewerkt waarna de preekstoel in de was gezet werd en geboend. Van den Handels schilderbedrijf heeft hiervoor veel werk verzet. Het in 1899 aangekochte orgel werd geheel gerevideerd en aan de buitenzijde van o.a. goudblad voorzien. De zes lichtkronen, elk met zes elektrische lichtpunten, werden wit geschilderd en wat hoger opgehangen, dit was beter voor het lichteffect.

Bij de metselwerkzaamheden werden hoog in de muren van het koor ingemetselde klankpotten aangetroffen. Vroeger werden die in de muren geplaatst ter bevordering van de akoestiek. Een zelfde soort potten werd gevonden tijdens de restauratie o.a. in de Nederlandse Hervormde kerk te IJzendoorn bij Echteld en in enkele kerken in Limburg.

Het koorhek werd geheel opnieuw geschilderd. Na het afbreken van het gemeentelijk lijkenhuisje aan de oostzijde van de kerk, op de plaats waar nu de diakenbank staat, kwam een sluippootje tevoorschijn, waardoor men vroeger toegang had tot de kerk. Om praktische reden werd het poortje dichtgemetseld gehouden.

De kerkvoogdij van de Nederlandse Hervormde gemeente van Brakel (J. van Baalen, Mr. J. van Dalen en J.H. Vermeulen) verstuurde op 17 januari de uitnodiging voor het bijwonen van de ingebruikneming van de kerk, die vond plaats op woensdag 31 januari 1951. De consulent ds. A. van der Kooij uit Zuilichem opende om 14.00 uur de bijeenkomst, vervolgens werden o.a. toespraken gehouden door burgemeester W.J. Pos, dhr. Oltmans vertegenwoordiger van de Vereniging van Kerkvoogdijen en de bouw- en restauratiecommissie, ds. Douwes uit Rossum namens het klassikale bestuur van de Ring van Bommel, de heer Asmus namens de kerkenraad van Poederloijen en ouderling J. van Willigen. De administrerend kerkvoogd Mr. J. van Dalen beschreef in zijn toespraak namens de kerkvoogdij het verloop

van de restauratie en bedankte diverse personen voor hun bijdrage daarin, o.a. de heer Ozinga, opzichter tijdens de werkzaamheden, voor het schenken van de beide aanwijsborden waarop de psalmen aangegeven worden, Ir. Endt als architect en de heer Verheus, architect van het Rijksbureau voor de monumentenzorg voor zijn advies, de heer van Luyn, directeur technische dienst Bommelerwaard, de aannemer de heer van Mameren, en de heer M. van den Handel voor het verrichte schilderwerk, O. van Zanten voor het aanleggen van de elektrische verlichting, Van Boxtel voor het bedekken van het dak en N.V. Bronswerk Amersfoort voor de aanleg en uitbreiding van de elektrische voetverwarming, de heer B.F. Bergmeijer voor de revisie van het orgel en al het personeel van de genoemde bedrijven. De familie Van Dam werd bedankt voor het belangeloos beschikbaar stellen van de grond waarop de noodkerk was geplaatst. Ook werd nog vermeld dat door ziekte de medekerkvoogd de heer J.H. Vermeulen niet aanwezig kon zijn. De open schaalcollecte bracht 1250 gulden op en na afloop ontving de kerkvoogdij de genodigden in de pastorie.

Op 10 mei werd de kerk bezocht door de monumentenraad bestaande uit de heren Mr. J.W. Frederiks, Professor Dr. E.H. ter Kuile, Jhr. D.C. Roëll

Ingebruikneming van de kerk op 31 januari 1951

(directeur rijksmuseum Amsterdam), Jhr. Mr. Dr. A.B.G.M. van Rijckevorsel, W.H. Schukking en Mr. A. Staring, terwijl hierbij eveneens tegenwoordig waren de heer A.P. van der Velde, hoofd van het Bureau Monumentenzorg van het ministerie van Onderwijs, Kunst en Wetenschappen, alsmede de heren Jhr. Dr. E.O.M. van Nispen tot Sevenaer, directeur van het Rijksbureau voor de monumentenzorg en D. Verheus, architect bij dit bureau.

De schildersploeg van firma v.d. Handel.

Links Marius Sprenger uit Kerk-Avezaath, uitvoerder van de fa van Mameren uit Geldermalsen, die de restauratie had aangenomen, daarnaast Coos Dubbeldam uit Herwijnen, Cor Huisman uit Hoog-Blokland, Jan Kooiman uit Brakel, Jan of Thijs de Roon uit Herwijnen, Cor van der Kaa uit Rijswijk, Ad de Keijzer uit Arkel, Hen van Dalen uit Brakel, daarnaast een onbekende, dan Marius (Broer) v.d. Handel (baas) en Evert v.d. Handel, de vader van Marius.

Bron: De kerkekrant Philatethes, juli en augustus 1951, beschrijvingen van de restauratie door mr. J. van Dalen, administrerend kerkvoogd.

Met dank aan mevrouw M.S. de Hoop – van Dalen

Corrien van Ooijen (Jaargang 4-2)

Enkele jaren geleden heeft de Historische Werkgroep De Vier Heerlijkheden het archief van voormalige dokter van Brakel, Ab van de Beek, ter beschikking gekregen.

Hierin vond ik een mooi verhaal over het leven op de rivier de Waal. De schrijver ervan is mij tot op heden onbekend gebleven, maar toch wil ik u het verhaaltje niet onthouden. Het verhaal is opgeschreven in het begin van de jaren zeventig van de vorige eeuw.

Rond Loevestein

“Mijn grootvader was een schipper ‘zonder maat’, begonnen met een houten sloopje. Met die lekkende dingen moest er nog al eens gepompt worden en soms, als ze heel moe werden ging het schip op een zandplaat (bank) om rustig te kunnen slapen, dan kon het schip n.l. niet zinken; of ze gingen ter kooi met een been buiten bed, als ze dan natte voeten kregen werden ze wakker en moesten gaan pompen.

Maar op een zeker ogenblik kon hij het klaarspelen om een ijzeren schip te laten bouwen. Het kostte toen 3000 gulden, maar dat schijnt hij bij elkaar te hebben gescharreld, want hij kon het betalen, dat was vóór 1900.

Toen ging hij de kolen halen in de Roer, want het was een groot schip, 51 ton met 8 slaapplaatsen, dus er kon een heel gezin meevaren.

Die kolen werden dan gelost aan het veer, in zakken geschept, op een hoge kar geladen en aan de dijk in een schuur, waarin een gat in de vloer was, gestort.

Later werden de kolen per half mud door de vrouw, die aan de wal woonde, verkocht. Er werden ook andere artikelen verkocht, zoals teer.

Nog iets eerder gingen mijn grootvader en zijn dochter met as, van gestookte houtvuren en koemest naar de Maasdorpjes, n.l. Bokmeer en omstreken, welke werd gebruikt voor bemesting voor de ontgonnen schrale grond. Als retourvracht hadden ze dan sparren en diverse geriefhout voor een handelaar ter plaatse.

In de zomer werd grind en zand geleverd aan de polders en bouwers van huizen, welke vroeger nog geen aannemers werden genoemd.

Er was toen nog een brand geweest in het dorp, wat veel werk opleverde voor de schipper.

Mijn vader had toen n.l. een aak, een ijzeren, schip in huur gekregen van de Heer van het veer voor 1/3 voor de Heer en 2/3 voor de schepelingen. Ze moesten het schip n.l. met 2 man bedienen, o.a. voor het baggeren van zand. Daar was toen nogal vraag naar, want ze hadden in een jaar f6,- per week verdiend en het jaar daarop, door de brand en een bouw voor o.a. de burgemeester van een villa, hadden ze f 11,- per week.

Er was toen ook wel wat geknoeid met het baggeren van zand, want tegenover ons dorp lag een prachtige zandbank aan diep vaarwater en daar kon je het schip tegenaan leggen en zo vol maken met een kruiwagen en een plank, dus dat werd ook wel gedaan. Maar daar had Waterstaat bezwaar tegen en de politie had opdracht dat te verhinderen. Nu had mijn vader de afspraak met zijn maat om als de politie kwam, hem gewoon te water te werken, wat toen nog mocht.

Enfin, de politie kwam toch eens een keer, en mijn vader kiepte de plank om en de politie ging te water. Hij kon er makkelijk uit komen via het strand. Het koste f 6,- boete, dat was dus een half weekloon. Maar enfin, de villa is er gekomen en staat er nog, misschien niet voor lang, want via de dijkverzwaringen willen ze het gebouw weg hebben, ondanks dat het echt wel een mooi ding is en aan de rivier ligt, waar je het dorp kan zien. Vroeger was de rivier een opeenhoping van zandbanken. De sleepboten moesten met hun zware slepen achter elkaar blijven, daar er maar een smalle vaargeul was, want op sommige plaatsen kon men met een paar nieuwe klompen bijna de hele rivier oversteken.

Er werd gevist op zalm door op een zandbank een molen te gebruiken, welke door een paard werd aangedreven. Dat werkte zo: er werd een groot net (een zegen) uitgevaren met twee roeiers en een man om het net over boord te zetten. Zo werd de hele rivier ongeveer afgezet (gezien de smalle vaargeul en het weinige vaart, was dat mogelijk).

Dan werd het net, via die molen wat een groot wiel was, en het rondlopende paard binnetrokken, met de zalm welke toen nog veel voorkwam. Dan was ook weer 1/3 voor de visser en 1/3 voor de pachter van het viswater en 1/3 voor de eigenaar van het water, welke een voorrecht was van de Heer van het dorp. De pachter zorgde voor de netten.

Later zijn de rivieren uitgediept, omdat er geregeld overstromingen plaats hadden van de Uiterwaarden welke bijna iedere winter en voorjaar onder water stonden. Nu was dat in de winter niet erg, er werd zelfs naar verlangd, want dan was men zeker van een goede oogst, want water bracht mest, maar als er in het voorjaar het z.g. meiwater kwam, werd het hooigras bedorven door de slik.

Toen is er begonnen met het uitdiepen van de Waal en de Merwede, waardoor het water veel beter kon afvloeien.

De Merwede kon je vroeger n.l. met eb, dat is laag water, bijna niet bevaren en ook op de Waal, waar vroeger de zalmvisserijen waren, varen nu zeeschepen, welke heel diep steken, langs en doordat nu de rivieren heel diep zijn en waar vroeger maar enkele meters waren, is dat nu 10 tot 14 meter, waardoor het z.g. bovenwater veel vlugger afgevoerd wordt.

Vroeger stonden de uiterwaarden weken lang onder water, wat de bemesting ten goede kwam, nu is dat maar enkele dagen, doordat het water veel vlugger wegloopt, waardoor er wel een zekere stroomversnelling is tussen Zaltbommel en Loevestein, want daar wordt de rivier breder en dieper, dus daar is feitelijk een gat waar het water weg kan en daardoor de rivier onder Zaltbommel ook uitgeschuurd wordt, dus dieper wordt, soms te diep.

Er zijn voor enkele jaren al voorzieningen getroffen aan de noordelijke oever bij Herwijnen, bij de z.g. brandwal tegenover Brakel, daar de rivier daar al te diep was uitgeschuurd en door zinkstukken (dat zijn vlechtwerken van rijshout bezwaard met stenen) te laten afzinken en zand over te storten om de uitschuring te keren, dus het tegenovergestelde van baggeren.

Het gaat nu te vlug, waardoor de bodem uitschuurt. Er zijn ook in de Rijn, tussen Arnhem en Vreeswijk enkele stuwen gemaakt (dat zijn waterkeringen), omdat het water te vlug naar zee stroomt. Het is eigenlijk wel een gekke boel. Hier wordt het water gekeerd en op een andere plaats worden dijken verwaard (en dorpen verknoeid) omdat het water te hoog zou worden, ondanks het vluigere afvloeien van de grote rivieren. Dan vraagt men zich toch wel eens af of onze waterstaat-deskundigen zich niet voorbij galopperen, om toch maar grote werken te kunnen uitvoeren.

In 1970 is er n.l. weer eens hoog water na 8 jaar. Het werd tijd, want er moest al geregeld met kunstmest worden gewerkt, daar het water met de vruchtbare slip maar uitbleef. Toen het water er was heeft het nieuwe polderbestuur de gekste dingen overhoop gehaald, o.a. door een dijk te versterken met plastic aan de binnenkant. Ze hebben het zelfs klaargespeeld om de Minister van Waterstaat hier te brengen en daar er in de uiterwaarden nog twee verkeersborden stonden, leek het gewoon écht. Ze hebben ook zijne Excellentie op een dijk gebracht, waar uiteraard ook een boel water tegen stond. Nu die man is zich wild geschrokken. Ze hebben het zelfs klaargespeeld om sommige mensen ook in paniek te brengen en 's avonds gingen ruimen.

Maar door al die praktijken zijn ze nu bezig om hele dorpen te vernielen en de vroegere bewoners van de dijkhuisen te verplaatsen naar de polders. Bijna alle dijkhuisen zijn weg, ook alle bomen. Enfin, het lijkt nu meer op een Marslandschap, met kanalen en rechthoeken en de bewoners op een kluitje en een dorp dat al op een stad gaat lijken.

Als je vroeger de rivier afkwam varen dan had je overal mooie punten, zoals Nijmegen, Tiel met zijn bomen, Zaltbommel met zijn wallen en bomen, Brakel met zijn Heerlijkheid en bossen, Gorinchem met zijn wallen en bomen, maar het is nu zo dat we kale rivieren bevaren, zonder iets te zien te krijgen, de bekende silhouetten van de dorpen zijn verdwenen, slechts de radar reflectoren wijzen nog aan waar we zijn.....”

Jan van Brakel (Jaargang 4-2)

Plaatselijke berichten

>>>>Uit het Nieuwsblad van 6 oktober 1883 (dorp Poederrijen)

Het nieuwe schoolgebouw is den 1^e dezer in gebruik genomen. Feestelijkheden hadden hierbij niet plaats.

>>>>Uit het Nieuwsblad van 31 maart 1885 (dorp Poederrijen)

Zekere G.B , een welgesteld landbouwer alhier werd hedenmorgen dood op zijn bed gevonden. De man was niet wel bij het hoofd, ongehuwd en van reeds gevorderde leeftijd. Hij woonde samen met zijn zuster, de weduwe V aan den hoek, hij was gisteravond ogenschijnlijk gezond en wel gaan slapen.

>>>>Uit het Nieuwsblad van 29 april 1885 (dorp Poederrijen)

Een zoon van den machinist van het stoomgemaal van dezen dorpspolder aan den Nieuwendijk heeft het ongeluk gehad bij het vervoeren van hout met ene boot, bij het kantelen van deze daaruit te water te geraken en jammerlijk te verdrinken op ongeveer 13 jarige leeftijd.

>>>>Uit het Nieuwsblad van 16 september 1885 (dorp Poederrijen)

Een 73 jarige vrouw, de weduwe van der Vliet , die zich hedenmorgen in gezelschap harer kleindochter had op weg begeven om hare familie, aan den hoek alhier woonachtig, te bezoeken is op den Nieuwendijk plotseling ineen gezakt, per as naar het veer in Brakel vervoerd kon de juist aldaar aanwezige arts van Geijtenbeek uit Woudrichem slechts haren dood constateren. De overledene was lijdende aan hartkloppingen